הִלְכוֹת תְּפִלָּה סִימָן קכו קכו

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק י]

אֵין לְהַקְפִּיד בַּמֶּה שֶׁקִּצֵּר בָּאֶמְצָעִיּוֹת7).

7) וכן בשבת ויום טוב, אם התחיל השני מהמקום שהפסיק הראשון, כתב התורת חיים (סופר, ס"ק ג, על פי המבואר במג"א לעיל סי' קיד ס"ק ט, והביאו הביה"ל לעיל סי' קיט ס"ג ד"ה אם דלג) שאם לא היסר אלא דבר שאינו מעיקר ענין הברכה וגם חתם כהוגן, אין צריך לחזור. והערוך השלחן (ס"ז) כתב, שבתפילת מוסף בשבת ויום טוב שהעיקר בהן הוא הזכרת קרבנות המוסף, אם הפסיק הראשון קודם הקרבנות, יכול הש"ץ השני אף לכתחילה להתחיל משם. ובתפילת מוסף של ראש השנה, אם הפסיק הש"ץ באמצע מלכויות או זכרונות וכו', כתב השבילי דוד (ס"א) שאם בדיעבד התחיל הש"ץ השני בפסוקי מלכויות או זכרונות וכו', יצאו ידי חובה.

[משנ"ב ס"ק יא]

אִם סִיֵּם תְּפִלָּתוֹ בְּלַחַשׁ8).

8) וגם כשעומד באמצע תפילת הלחש, כתב הכף החיים (ס"ק יג) שמשמע שלא יפסיקו אותו, ולא רק בחזרת הש"ץ.

[ביה"ל ד"ה ואם היה]

אֲפִלּוּ אִם יַתְחִיל בְּאֶמְצַע בְּרָכָה9) וכו', וּמִדִּבְרֵי הַשַּׁעֲרֵי־תְשׁוּבָה מַשְׁמַע דְּאֵין צָרִיךְ לִפְסֹק בָּזֶה10).

9) ואף שהש"ץ הראשון אם היה טועה, כגון שאמר בימות החמה 'מוריד הגשם' היה צריך לחזור לתחילת הברכה או לתחילת התפילה, מ"מ אם כיוון הש"ץ השני לתפילתו, יכול להתחיל מהמקום שבו פסק הראשון. וביאר הגרש"ז אויערבך (שיח הלכה אות ג ובשש"כ פמ"ז הע' קע ובח"ג שם), שכיון שהשומע כיוון לברכת הש"ץ עולה לו מה שאמר הש"ץ, ומה שלא אמר הש"ץ כהוגן אינו מתייחס לשומע, ולכן יכיל השני להתחיל מהמקום שבו פסק הראשון.

10) ולענין ברכת כהנים, כתב במשנ"ב לקמן (סי' קכח ס"ק ח) שאפילו אם הודיעו לו, אינו צריך לצאת ממקום שיש בו רק טומאה דרבנן, כיון שברכת כהנים היא מהתורה, והטומאה רק מדרבנן, וסיים שם שאמנם אם נודע לכהן קודם שנטל את ידיו, טוב יותר שיצא תיכף החוצה.

[משנ"ב ס"ק יג]

וּכְהַאי גַּוְנָא11), מַחֲזִירִין אוֹתוֹ12).

11) ושליח ציבור שדילג על קדושה והתחיל ברכת 'אתה קדוש', כתב הגרש"ז אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ב ואשי ישראל פכ"ד הע' קיד) שאם לא סיים את הברכה יחזור לקדושה וימשיך כסדר, ואם סיים את ברכת הא-ל הקדוש יחזור לראש התפילה, כיון שקדושה היא חלק מברכת 'אתה קדוש', וכן דעת הגר"מ פיינשטיין (שו"ת רבבות אפרים ח"ב סי' קפה ס"ק יח). מאידך, בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' קלד) כתב בשם שו"ת ארץ צבי שאם סיים את הברכה, יאמר קדושה שם וימשיך לברכה הרביעית. וראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל סי' סט ס"א ד"ה אומר.

ואם טעה הש"ץ ואחרי קדושה לא אמר 'אתה קדוש' או 'לדור ודור' וכו' אלא התחיל בברכה הרביעית, כתב הגרש"ז אויערבך (שם) שעליו לחזור לראש התפילה, שנחשב כטעה בברכה ולא כדילג ברכה. והוסיף, שמה שכתב בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ת ח"א סי' סו) שלא כדבריו, אלא שעליו לחזור רק ל'לדור ודור', הוא משום שסובר שקדושה אינה מגוף הברכה השלישית, ואם כן נחשב כדילג ברכה בפני עצמה, שאין צריך לחזור לראש התפילה.

12) וכשחוזר הש"ץ לראש התפילה, כתבו השערי תשובה (סי' תקפב ס"ק א) והמטה אפרים (שם ס"ח) שאף שכבר אמר קדושה מ"מ צריך לחזור ולומר עוד פעם קדושה.

וכשטעה בשלש הברכות האחרונות ועליו לחזור ל'רצה', כתב הא"א (בוטשאטש, מהדו"ת ס"ג) שעליו לומר שנית ברכת כהנים והציבור יאמר שנית מודים דרבנן, וכן יאמרו את מה שנוהגים הציבור לומר כשהש"ץ אומר ברכת כהנים, מאידך, בשו"ת הר צבי (או"ח ח"א סי' סא) כתב שאין לישא כפיים שנית. והקצות השלחן (סי' כג בדה"ש ס"ק מז) כתב שאינם חייבים לישא כפיהם שנית, אך מ"מ יאמר הש"ץ 'אלוקינו ואלקי אבותינו ברכנו' וכו' שהוא מכדר התפילה, והוסיף שגם נכון שהכהנים ישאו כפיהם שנית בלי ברכה. וסיים, שאם נכנס לבית הכנסת כהן שעדיין לא נשא את כפיו או שהיה בבית הכנסת ולא נשא את כפיו בפעם הראשונה, ישא עכשיו את כפיו בברכה.

ואם נזכר הש"ץ בטעותו רק אחרי שהקהל התפזר, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ד הע' קעד) שאינו חייב להתפלל לעצמו תפילה זו, שחיובה הוא רק אם יש שם ציבור.

[משנ"ב ס"ק יד]

שֶׁשָּׁכַח וְהִתְפַּלֵּל שֶׁל חֹל13) וכו', קְצָת לֹא מַשְׁמַע כֵּן14).

13) וראש חודש שחל בשבת ושכח 'יעלה ויבוא', כתב הכף החיים (ס"ק כ) שדינו כמו בראש חודש שחל בחול, ואין מחזירין אותו.

14) שכתב השו"ע שם שאם טעה והתפלל של חול בשבת ולא הזכיר את השבת, אם עקר רגליו חוזר לראש התפילה, ואם לא עקר רגליו חוזר רק לשל שבת, והרמ"א (שם) כתב: "וש"ץ ששכח של שבת בשחרית, עיין סי' קכו", ויתכן שהבין המשנ"ב שכוונת הרמ"א היא שאין דינו של הש"ץ כדין היחיד, ואפילו אם לא סיים את תפילתו אין צריך לחזור, וכאן מבואר שבאופן זה צריך לחוור (שיח הלכה אות ו).

[משנ"ב ס"ק טז]

סוֹמֵךְ וְכוּ'15). וְאִם בַּלַּחַשׁ בְּמַעֲרִיב, חוֹזֵר16) וכו', בְּשַׁבָּת יִסְמֹךְ עַל בְּרָכָה מֵעֵין שֶׁבַע17).

15) וכשנזכר בטעותו קודם שסיים את תפילת הלחש, כתב התהלה לדוד (ס"ק ד) שצריך להפסיק מיד את התפילה, וכן משמע בביה"ל לעיל סי' קכד ס"י ד"ה יכון.

ובתפילות שחרית ומנחה וכדו' שיכול הש"ץ לצאת ידי חובה בחזרת הש"ץ, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל פכ"ד הע' קעט) שהיינו דוקא כשידע קודם חזרת הש"ץ מהטעות שהיתה לו בתפילת הלחש, ובמשנ"ב לעיל (סי' קח ס"ק ד) כתב שיכוון בזה בשביל עצמו וגם לחזרת הש"ץ לציבור למי שאינו בקי. וראה מה שכתבנו שם, שברכת כהנים וכן הפיוטים שמוסיפים לפעמים אינם נחשבים הפסק עבורו.

ואף שבחזרת התפילה בקול רם יוצא גם את חובת תפילתו, כתב התהלה לדוד (שם) שלא נקרא שמשמיע קולו בתפילתו, וכמו שכתב במשנ"ב לעיל (סי' קכד ס"ק ה) שעל ידי הדחק הוא עושה כן, אם כן כאן מפני טורח הציבור מותר לו לעשות כן.

המשך במילואים עמוד 37

אִם הָיָה הַטָּעוּת בָּאֶמְצָעִיּוֹת. *וְאִם הָיָה בְּשָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת (יא) מַתְחִיל בָּרֹאשׁ, וְאִם בְּשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת מַתְחִיל 'רְצֵה': **ג** ^ג^כָּל מָקוֹם שֶׁהַיָּחִיד חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, שְׁלִיחַ־צִבּוּר חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל אִם טָעָה כְּמוֹתוֹ, כְּשֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם, *חוּץ מִשַּׁחֲרִית שֶׁל רֹאשׁ־חֹדֶשׁ, (יב) ^ד^שֶׁאִם שָׁכַח שְׁלִיחַ־צִבּוּר (יג) וְלֹא הִזְכִּיר 'יַעֲלֶה וְיָבוֹא' עַד שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי טֹרַח (ד) [ד] הַצִּבּוּר, שֶׁהֲרֵי תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין לְפָנָיו שֶׁהוּא מַזְכִּיר בָּהּ רֹאשׁ־חֹדֶשׁ. אֲבָל ^ה^אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ חוֹזֵר לִ'רְצֵה' וְאֵין בָּזֶה טֹרַח צִבּוּר: הגה יֵשׁ אוֹמְרִים (יד) דְּאִם טָעָה בְּשַׁחֲרִית שֶׁל שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב (טו) דִּינוֹ כְּמוֹ בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ, *וְהָכֵי נְהוֹג (טור וסמ״ק): **ד** ^ו^אִם טָעָה שְׁלִיחַ־צִבּוּר כְּשֶׁהִתְפַּלֵּל בְּלַחַשׁ, לְעוֹלָם אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל שֵׁנִית, מִפְּנֵי טֹרַח הַצִּבּוּר, אֶלָּא (טז) סוֹמֵךְ עַל הַתְּפִלָּה שֶׁיִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם. וְהוּא שֶׁלֹּא טָעָה (יז) בְּשָׁלֹשׁ (ה) [ה] רִאשׁוֹנוֹת, שֶׁאִם טָעָה בָּהֶם לְעוֹלָם חוֹזֵר כְּמוֹ שֶׁהַיָּחִיד חוֹזֵר:

קכז דִּין מוֹדִים דְּרַבָּנָן, וּבוֹ ב׳ סְעִיפִים:

א ^א^כְּשֶׁיַּגִּיעַ שְׁלִיחַ־צִבּוּר לְ'מוֹדִים' שׁוֹחִין עִמּוֹ (א) הַצִּבּוּר, (א) וְלֹא יִשְׁחוּ (ב) יוֹתֵר

ג שָׁם דַּף ל **ד** בַּהַ״ג וְרַמְבַּ״ם בְּפֶרֶק י מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה וְטוּר **ה** רַשִׁ״י בִּתְשׁוּבָה וְרַבֵּנוּ שִׂמְחָה **ו** טוּר בְּשֵׁם הָרַמְבַּ״ם בְּפֶרֶק י מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה

א טוּר בְּשֵׁם הַיְרוּשַׁלְמִי פֶּרֶק קַמָּא דִּבְרָכוֹת וְהֵבִיאוֹ הָרִי״ף וְהָרֹא״שׁ בְּפֶרֶק ה דִּבְרָכוֹת

בַּאֵר הֵיטֵב

הַתְּפִלָּה שֶׁיָּרֵד, עַט״ז: (ד) **הַצִּבּוּר.** כָּתַב מ״ע סי׳ כה: אִי לָאו דְּמִסְתַּפִּינָא הֲוָה אֲמִינָא יָחִיד שֶׁלֹּא הִזְכִּיר ר״ח בְּשַׁחֲרִית וְהִתְפַּלֵּל מוּסָף א״צ שׁוּב לְהִתְפַּלֵּל שַׁחֲרִית, דְּלֹא גָּרַע דִּיעֲבַד לְיָחִיד מִלְּכַתְּחִלָּה לְרַבִּים ע״כ. וְל״נ דְּנָכוֹן לְמַעֲשֶׂה שֶׁלֹּא יִתְפַּלֵּל, דְּלֹא יְהֵא אֶלָּא סָפֵק, כנה״ג סי׳ תכב: (ה) **רִאשׁוֹנוֹת.** כָּתַב לְבוּשׁ, דַּוְקָא כְּשֶׁנִּזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ אֲבָל אַחַר שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ אֵינוֹ חוֹזֵר, וּבל״ח חוֹלֵק עָלָיו, וּמ״א הִסְכִּים כַּלְּבוּשׁ ע״ש. כֹּהֵן שֶׁמִּתְפַּלֵּל י״ח וְנִשְׁמַע שֶׁיֵּשׁ מֵת בְּבַיִת הַנּוֹגֵעַ בְּבהכ״נ, אֵין לוֹמַר לוֹ עַד שֶׁיְּסַיֵּם תְּפִלָּתוֹ מִפְּנֵי שֶׁטֻּמְאָה זוֹ אֵינָהּ אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן, עַיֵּן מ״ש בְּי״ד סי׳ שעג ס״ק א וּבִמְקוֹמוֹת שֶׁרָמַזְתִּי שָׁם: (א) **הַצִּבּוּר.** כָּתַב בִּשְׁכנה״ג דְּאַף אִם הִתְפַּלְּלוּ הַצִּבּוּר וְשַׁ״ץ בְּיַחַד וְגָמַר הַיָּחִיד תְּפִלָּתוֹ

שַׁעֲרֵי תְשׁוּבָה

[ד] **הַצִּבּוּר.** עבה״ט, וְעַיֵּן לְעֵיל בְּשׁ״ת [סִימָן קח] ס״ק י״ב מ״ש בְּשֵׁם הַפר״ח וְשִׁיּוּרֵי בְרָכָה: [ה] **רִאשׁוֹנוֹת.** עבה״ט, וּמ״ש כֹּהֵן שֶׁמִּתְפַּלֵּל כו׳ הוּא מִדִּבְרֵי הָאֵלִיָּהוּ זוּטָא. וְשָׁם כָּתַב בְּשַׁ״ץ כֹּהֵן שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל י״ח בְּקוֹל רָם כו׳ וּפָסַק א״א הָרַב נר״ו שֶׁלֹּא לוֹמַר לוֹ כו׳, וְעַיֵּן בְּשׁ״צ שֶׁכָּתַב שֶׁהַמג״א סִימָן שיא וְשמג הִשִּׂיג עַל הַשַּׁ״ךְ דִּסְבִירָא לֵהּ דכה״ג הָוֵי טֻמְאָה דְּרַבָּנָן, וּבִדְבַר־שְׁמוּאֵל סִימָן רמח מְיַשֵּׁב דְּגַם הַשַּׁ״ךְ מוֹדֶה בָּזֶה וְלֹא אַיְרֵי אֶלָּא בְּסוֹף טֻמְאָה לָצֵאת, וְכ״כ בְּשֵׁבֶט־יְהוּדָה לְמַהֲרִ״י עַיָּאשׁ ע״ש, וְעַיֵּן לְקַמָּן לְעִנְיַן נְשִׂיאוּת כַּפַּיִם מ״ש בְּשֵׁם לֶקֶט־הַקֶּמַח וְשִׁיּוּרֵי כנה״ג בְּי״ד בְּכ״ש הָרֹא״שׁ בִּבְרָכוֹת בְּשֵׁם הַיְרוּשַׁלְמִי אֵין מְדַקְדְּקִים בְּמֵת בְּבהמ״ד כו׳ וְדַעְתּוֹ דְּבהכ״נ דִּין בהמ״ד יֵשׁ לוֹ לְעִנְיָן זֶה, עַיֵּן שָׁם וּבְשׁ״צ שָׁם בָּאֹרֶךְ:

מִשְׁנָה בְרוּרָה

כֵּיוָן שֶׁעֲדַיִן לִפְנֵי הַשֵּׁנִי לוֹמַר בְּסוֹף סְלִיחוֹת, "מְחַל לַעֲוֹנוֹתֵינוּ", אֵין לְהַקְפִּיד בַּמֶּה שֶׁקִּצֵּר בָּאֶמְצָעִיּוֹת⁷⁾: **(יא) מַתְחִיל בָּרֹאשׁ וְכוּ׳.** דְּשָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת חֲשׁוּבוֹת כַּחֲדָא בְּרָכָה, וְאֵין לְחַלֵּק חֲדָא בְּרָכָה לִשְׁנֵי אֲנָשִׁים. וּמִשּׁוּם הָכֵי אֵין חִלּוּק בֵּין שֶׁטָּעָה וְדִלֵּג בְּרָכָה אַחַת מֵהַשָּׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, אוֹ שֶׁטָּעָה וְנִשְׁתַּתֵּק בָּהֶם בְּאֶמְצַע בְּרָכָה אוֹ בֵּין בְּרָכָה לִבְרָכָה, בְּכָל גַּוְנֵי, בְּשָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת חוֹזֵר לָרֹאשׁ וּבָאַחֲרוֹנוֹת חוֹזֵר לִ"רְצֵה", כֵּן כָּתַב בְּנִשְׁמַת־אָדָם כְּלָל כה, וְכֵן כָּתַב הַגָּאוֹן רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר בְּחִדּוּשָׁיו, שֶׁהוֹרָה לְחַזָּן שֶׁנֶּחֱלַשׁ בְּיוֹם־הַכִּפּוּרִים בִּתְפִלַּת שַׁחֲרִית בַּפִּיּוּט שֶׁל סֵדֶר קְדֻשָּׁה, וְהֻצְרַךְ אַחֵר לֵירֵד לִפְנֵי הַתֵּבָה, שֶׁיַּחֲזֹר מֵרֹאשׁ הַתְּפִלָּה וּבְלֹא אֲמִירַת הַפִּיּוּט. וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה. שְׁלִיחַ־צִבּוּר שֶׁהוּא כֹּהֵן, וּבְאֶמְצַע הַתְּפִלָּה נוֹדַע שֶׁמֵּת אֶחָד בַּבָּתִּים הַסְּמוּכִים, (יד) אִם אֶפְשָׁר לִסְתֹּם הַפְּתָחִים וְהַחַלּוֹנוֹת שֶׁל בֵּית־הַכְּנֶסֶת אוֹ שֶׁל בַּיִת שֶׁהַמֵּת שָׁם, וְאַף־עַל־פִּי שֶׁיֵּשׁ עוֹד טֻמְאָה דְּרַבָּנָן, אֵין צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְהַשְּׁלִיחַ־צִבּוּר עַד שֶׁיִּגְמֹר תְּפִלָּתוֹ [וּמִיהוּ (טו) וַדַּאי, אִם סִיֵּם תְּפִלָּתוֹ בְּלַחַשׁ⁸⁾ וְלֹא הִתְחִיל עֲדַיִן בְּקוֹל רָם, יֹאמְרוּ לוֹ וְיֵצֵא, וְיַחֲזֹר אַחֵר בְּקוֹל רָם]. אֲבָל אִם אִי אֶפְשָׁר לִזָּהֵר בָּזֶה, (טז) צָרִיךְ לָצֵאת וַאֲפִלּוּ בְּאֶמְצַע הַתְּפִלָּה, וְהַשֵּׁנִי הָעוֹמֵד תַּחְתָּיו יַתְחִיל (יז) מִתְּחִלַּת בְּרָכָה, אִם הוּא בָּאֶמְצָעִיּוֹת: **ג (יב) שֶׁאִם שָׁכַח שְׁלִיחַ־צִבּוּר.** וּלְעִנְיַן יָחִיד אִם שָׁכַח, עַיֵּן לְעֵיל בְּסִימָן קכד סָעִיף י: **(יג) וְלֹא הִזְכִּיר 'יַעֲלֶה וְיָבוֹא'.** וְאִם שָׁכַח "מַשִּׁיב הָרוּחַ" וְ"טַל וּמָטָר" וּכְהַאי גַּוְנָא¹¹⁾, מַחֲזִירִין אוֹתוֹ¹²⁾, דְּדַוְקָא בְּ"יַעֲלֶה וְיָבוֹא", מִפְּנֵי שֶׁזִּכָּרוֹן אֶחָד עוֹלֶה לְכָאן וּלְכָאן [פמ״ג]: **(יד) דְּאִם טָעָה וְכוּ׳.** רוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁשָּׁכַח וְהִתְפַּלֵּל שֶׁל חֹל¹³⁾ וְלֹא הִזְכִּיר מֵעִנְיָנוֹ שֶׁל שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב, וְהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, אֲבָל אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ חוֹזֵר לְ"יִשְׂמַח מֹשֶׁה", אוֹ בְּיוֹם־טוֹב לְ"אַתָּה בְחַרְתָּנוּ", כֵּן כָּתַב הַפְּרִי־מְגָדִים, וּמִדִּבְרֵי הָרַב בְּהַגָּ״ה לְקַמָּן בְּסִימָן רסח סָעִיף ה קְצָת לֹא מַשְׁמַע כֵּן¹⁴⁾: **(טו) דִּינוֹ כְּמוֹ בְּרֹאשׁ־חֹדֶשׁ.** הַלְּבוּשׁ הֵבִיא דֵּעוֹת בָּזֶה וְלֹא הִכְרִיעַ, אֲבָל הָאַחֲרוֹנִים כָּתְבוּ כְּהָרַב: **ד (טז) סוֹמֵךְ וְכוּ׳**¹⁵⁾. וְאִם בַּלַּחַשׁ בְּמַעֲרִיב, חוֹזֵר¹⁶⁾, שֶׁאֵין לוֹ עַל מַה לִסְמֹךְ. וּמִיהוּ, בְּשַׁבָּת יִסְמֹךְ עַל בְּרָכָה מֵעֵין שֶׁבַע¹⁷⁾, דְּלֹא גָּרַע מִיָּחִיד שֶׁסּוֹמֵךְ עָלָיו כִּבְסִימָן רסח [פמ״ג]: **(יז) בְּשָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת.** וְדַוְקָא כְּשֶׁנִּזְכַּר קֹדֶם שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, דְּלֵית בָּזֶה טֹרַח צִבּוּר כָּל־כָּךְ, אֲבָל אַחַר שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ אֵינוֹ חוֹזֵר, כֵּן כָּתַב הַלְּבוּשׁ וְכֵן הִסְכִּימוּ עִמּוֹ הַרְבֵּה אַחֲרוֹנִים. וּבְטוּר פָּלִיג וּמֵקֵל אֲפִלּוּ בְּשָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת בְּכָל גַּוְנֵי, וְהַסּוֹמֵךְ עָלָיו לֹא הִפְסִיד [ח״א בשם א״ר, וכן משמע בביאור הגר״א שהלכה כטור]:

א (א) וְלֹא יִשְׁחוּ. הַיְנוּ הַצִּבּוּר. וּלְעִנְיַן שְׁלִיחַ־צִבּוּר גּוּפָא, בְּוַדַּאי לֹא עָדִיף מִשְּׁאָר מִתְפַּלֵּל, דְּפָסַק הַמְחַבֵּר לְעֵיל בְּסִימָן קיג סָעִיף ה דְּלֹא יִשְׁחֶה הַרְבֵּה, עַיֵּן שָׁם: **(ב) יוֹתֵר מִדַּי.** פֵּרוּשׁ, שֶׁיִּשְׁחֶה כְּדִין שְׁאָר שְׁחִיּוֹת¹⁾, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב סִימָן קיג סָעִיף ה. וְהַבַּ״ח מְפָרֵשׁ, דִּבְ"מוֹדִים" שֶׁאוֹמֵר עִם הַשְּׁלִיחַ־צִבּוּר לֹא יִשְׁחֶה רַק יְנַעְנַע רֹאשׁוֹ מְעַט,

בֵּאוּר הֲלָכָה

הָיָה: * **וְאִם הָיָה בְּשָׁלֹשׁ רִאשׁוֹנוֹת וְכוּ׳.** עַיֵּן בְּמִשְׁנָה בְרוּרָה בְּמַה שֶּׁכָּתַבְנוּ: אוֹ שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק בָּהֶם בְּאֶמְצַע בְּרָכָה, וּלְאַפּוּקֵי מִבַּעַל פִּתְחֵי־תְשׁוּבָה עַל אֹרַח־חַיִּים שֶׁהֵבִיא בְּשֵׁם תְּשׁוּבַת בֵּית־יְהוּדָה לְעִנְיַן שַׁ״ץ שֶׁנִּתְעַלֵּף בְּ"אַתָּה גִבּוֹר", דְּדַי שֶׁיַּחֲזֹר הַשֵּׁנִי לְמָקוֹם שֶׁפָּסַק הָרִאשׁוֹן וְלֹא לָרֹאשׁ, כִּי מֵחִדּוּשֵׁי ר׳ עֲקִיבָא אֵיגֶר וְגַם מֵהַנִּשְׁמַת־אָדָם מוּכָח לְהֶדְיָא שֶׁאֵינָם סוֹבְרִים כֵּן, וְגַם בְּבִרְכֵּי־יוֹסֵף רָמַז עַל הַהִיא תְּשׁוּבָה שֶׁיֵּשׁ לְגַמְגֵּם עָלֶיהָ וְלֹא הֶעְתִּיקָהּ בְּסִפְרוֹ, עַיֵּן שָׁם. וְדַע עוֹד, דְּמוּכָח מִדִּבְרֵי הַגָּאוֹן ר׳ עֲקִיבָא אֵיגֶר וְהַנִּשְׁמַת־אָדָם דְּדִבְרֵיהֶם אַיְרֵי דַּוְקָא אִם זֶה הָעוֹמֵד תַּחְתָּיו לֹא כִּוֵּן מִתְּחִלָּה לִתְפִלַּת הַשַּׁ״ץ, אֲבָל אִם כִּוֵּן לִתְפִלַּת הַשַּׁ״ץ וְלֹא שָׂח בֵּינְתַיִם, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר בְּטָעָה בַּפִּיּוּט שֶׁל סֵדֶר קְדֻשָּׁה כִּי אִם לְמָקוֹם שֶׁפָּסַק הָרִאשׁוֹן, וְכֵן הַדִּין בְּשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת אִם טָעָה אוֹ נִשְׁתַּתֵּק בִּבְרָכָה שְׁלִישִׁית, אֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר כִּי אִם לְאוֹתָהּ בְּרָכָה אִם הָעוֹמֵד תַּחְתָּיו כִּוֵּן לִתְפִלַּת הַשַּׁ״ץ, וַאֲפִלּוּ אִם לֹא כִּוֵּן רַק מִתְּחִלַּת "רְצֵה", מִצַּד שָׁם דְּדַי. אַךְ זֶה לֹא מָצָאתִי בֵּרוּר מִדִּבְרֵיהֶם, אִם טָעָה בְּאֶמְצַע בְּרָכָה אַחַת מֵהַשָּׁלֹשׁ אוֹ נִשְׁתַּתֵּק, וְזֶה הָעוֹמֵד תַּחְתָּיו כִּוֵּן לִתְפִלַּת הַשַּׁ״ץ מִתְּחִלָּתוֹ, אִם צָרִיךְ לַחֲזֹר לִתְחִלַּת בְּרָכָה זוֹ אוֹ דַּי לְמָקוֹם שֶׁפָּסַק בִּלְבַד, כֵּיוָן דְּהַשָּׁלֹשׁ בְּרָכוֹת חֲשׁוּבוֹת כַּחֲדָא, וַאֲפִלּוּ הָכֵי מְקִלִּינָן מִשּׁוּם דְּהִתְכַּוֵּן מִתְּחִלָּה, אִם־כֵּן חֲדָא הִיא אֶצְלוֹ, וְאִם־כֵּן הוּא הַדִּין דְּסַגֵּי מֵחֲמַת זֶה אֲפִלּוּ אִם יַתְחִיל בְּאֶמְצַע בְּרָכָה⁹⁾; וְאוּלַי יֵשׁ לְחַלֵּק. וּמִדִּבְרֵי בֵּית־יוֹסֵף, דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וְדַע שֶׁבְּפִּסְקֵי תוספות ו וְכוּ׳ וּמִשָּׁם נִלְמַד וְכוּ׳, מַשְׁמַע דַּאֲפִלּוּ בְּכִי הַאי גַּוְנָא צָרִיךְ לַחֲזֹר לִתְחִלַּת בְּרָכָה, וְלֹא הִשִּׂיגוּ עָלָיו הַנִּשְׁמַת־אָדָם וְהַגָּאוֹן רע״א בָּזֶה, עַיֵּן בְּדִבְרֵיהֶם, מַשְׁמַע לִכְאוֹרָה דַּאֲפִלּוּ לְדִבְרֵיהֶם נַמֵּי הָכֵי הוּא, וְצָרִיךְ עִיּוּן. וּשְׁלִיחַ־צִבּוּר שֶׁהוּא כֹהֵן, וְנוֹדַע שֶׁמֵּת אֶחָד בַּבָּתִּים הַסְּמוּכִים בְּאֶמְצַע הַתְּפִלָּה, עַיֵּן בְּמִשְׁנָה בְרוּרָה; וּבְדִיעֲבַד אִם הִגִּידוּ לוֹ, אֲפִלּוּ הוּא רַק טֻמְאָה דְּרַבָּנָן, פָּסַק בִּפְרִי־מְגָדִים דְּצָרִיךְ לִפְסֹק בְּאֶמְצַע, וּמִדִּבְרֵי הַשַּׁעֲרֵי־תְשׁוּבָה מַשְׁמַע דְּאֵין צָרִיךְ לִפְסֹק בָּזֶה¹⁰⁾ שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן בְּאֶמְצַע הַתְּפִלָּה, עַיֵּן שָׁם: * **חוּץ מִשַּׁחֲרִית שֶׁל רֹאשׁ־חֹדֶשׁ.** וְהוּא הַדִּין חֹל־הַמּוֹעֵד [פמ״ג]: * **וְהָכֵי נְהוֹג.** עַיֵּן בְּמִשְׁנָה בְרוּרָה בְּשֵׁם הַפְּרִי־מְגָדִים דְּדִין זֶה אַיְרֵי בְּמִי שֶׁהִשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ. וְהִנֵּה בֶּאֱמֶת דִּין זֶה אֵינוֹ מָצוּי כְּלָל שֶׁלֹּא יַזְכִּירוּהוּ הַשּׁוֹמְעִים עַד שֶׁיַּשְׁלִים תְּפִלָּתוֹ, וַאֲפִלּוּ אִם נֹאמַר דְּלֹא כִּפְרִי־מְגָדִים,

שַׁעַר הַצִּיּוּן

(יד) חַיֵּי־אָדָם: (טו) פְּרִי־מְגָדִים: (טז) חַיֵּי־אָדָם וְשַׁעֲרֵי־תְשׁוּבָה וש״א, דְּלֹא כְּאֵלִיָּה רַבָּה וּבְאֵר הֵיטֵב: (יז) פְּרִי־מְגָדִים:

(ב) מִדַּי, (ג) [ב]וְאוֹמְרִים מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שָׁאַתָּה הוּא ה׳ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי כָל בָּשָׂר כו׳, וְחוֹתֵם ׳בָּרוּךְ אֵל הַהוֹדָאוֹת׳ (ד) [ג]בְּלֹא הַזְכָּרַת הַשֵּׁם. *וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר [ד]שֶׁצָּרִיךְ לִשְׁחוֹת גַּם בַּסּוֹף, וְטוֹב לָחוּשׁ לִדְבָרָיו. (וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאוֹמֵר *הַכֹּל (ה) בִּשְׁחִיָּה (ג) אַחַת, וְכֵן הַמִּנְהָג) (פסקי מהרא״י): **ב** (ו) [ה]**אִם אֵין שָׁם כֹּהֲנִים** (ז) ***אוֹמֵר שְׁלִיחַ־צִבּוּר ׳אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ בָּרְכֵנוּ** (ד) (ח) **בַּבְּרָכָה הַמְשֻׁלֶּשֶׁת׳ וְכוּ׳, ׳וַאֲנִי** (ה) (ט) **אֲבָרְכֵם׳,** (י) [ו]**וְאֵין הַצִּבּוּר עוֹנִין אַחֲרָיו אָמֵן אֶלָּא** (יא) **׳כֵּן יְהִי** (ו) **רָצוֹן׳**: הגה וְאֵין אוֹמְרִים ׳אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ׳ וְכוּ׳ רַק (יב) בִּזְמַן שֶׁרָאוּי לְבִרְכַּת כֹּהֲנִים וְלִשָּׂא כַפַּיִם. וְנָהֲגוּ לוֹמַר בְּשַׁחֲרִית (ז) ׳שִׂים שָׁלוֹם׳, וְכֵן כָּל זְמַן שֶׁאוֹמֵר ׳אֱלֹהֵינוּ׳ כו׳, (יג) *אֲבָל בְּלָאו הָכֵי מַתְחִילִין ׳שָׁלוֹם רָב׳. וְיֵשׁ מַתְחִילִין ׳שִׂים שָׁלוֹם׳ בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת, הוֹאִיל וּכְתִיב בָּהּ ׳בְּאוֹר פָּנֶיךָ נָתַתָּ לָנוּ׳ שֶׁהִיא הַתּוֹרָה שֶׁקּוֹרִין בְּמִנְחָה בְּשַׁבָּת (הגה״ת מיימוני פט״ו מהלכות תפלה):

בְּאֵר הַגּוֹלָה

ב סוֹטָה **ג** רַמְבַּ״ם בְּפֶרֶק ט מֵהִלְכוֹת תְּפִלָּה וְרַבֵּנוּ יוֹנָה **ד** רַשְׁבָּ״א **ה** רַמְבַּ״ם בְּסוֹף הִלְכוֹת תְּפִלָּה **ו** רד״א

בַּאֵר הֵיטֵב

קֹדֶם שֶׁיַּגִּיעַ שׁ״ץ לְמוֹדִים, כְּשֶׁיַּגִּיעַ שׁ״ץ לְמוֹדִים צָרִיךְ לִשְׁחוֹת עִמּוֹ וְיֹאמַר מוֹדִים דְּרַבָּנָן, שֶׁלֹּא כְּדִבְרֵי הָאוֹמְרִים דְּאֵין אוֹמְרִים מוֹדִים דְּרַבָּנָן אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁהַשׁ״ץ חוֹזֵר הַתְּפִלָּה ע״ש. וְע״ת כָּתַב עָלָיו, וְאֵין דְּבָרָיו מֻכְרָחִים ע״ש: (ב) **מִדַּי**. פי׳ שֶׁיִּשְׁחוּ כְּדִין שְׁאָר שְׁחִיּוֹת כְּמ״ש סי׳ קיג. וְהַבַּ״ח מְפָרֵשׁ דִּכְמוֹדִים שֶׁאוֹמֵר עִם הַשׁ״ץ לֹא יִשְׁחֶה רַק יְנַעְנֵעַ רֹאשׁוֹ מְעַט, וְהָעוֹלָם לֹא נָהֲגוּ כֵּן, מ״א וְע״ת: (ג) **אַחַת**. וְאֵין לְהַקְפִּיד מִשּׁוּם ה׳ זוֹקֵף כְּפוּפִים אֶלָּא בְּסוֹף בְּרָכָה, עמ״א, וְהַבַּ״ח כָּתַב בְּשֵׁם רַשַׁ״ל שֶׁיִּזְקֹף מְעַט כְּשֶׁאוֹמֵר הַשֵּׁם עַד סוֹפוֹ וְאָז יִכְרַע עכ״ל. וְהָעוֹלָם נוֹהֲגִין כְּמ״ש רַמַ״א: (ד) **בַּבְּרָכָה**. בַּבְּרָכָה בְּפָתָח. כֹּהֲנִים עַם, אֵין מִלַּת כֹּהֲנִים דָּבוּק לְמִלַּת עַם, דְּקַי״ל דְּכֹהֲנִים שְׁלוּחֵי דְרַחֲמָנָא נִינְהוּ, אֶלָּא כְּלוֹמַר שֶׁהַכֹּהֲנִים נִקְרָאִים עַם קְדוֹשֶׁךָ. כְּשֶׁאוֹמֵר יְבָרֶכְךָ ה׳ יִרְאֶה לְצַד הַהֵיכָל, וְיִשְׁמְרֶךָ יִרְאֶה לְצַד יָמִין שֶׁלּוֹ, יָאֵר ה׳ כְּלַפֵּי הַהֵיכָל, פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ יִרְאֶה לְצַד שְׂמֹאל שֶׁלּוֹ לְיַחֲדוֹ בְּיָמִין, זֹהַר פ׳ נָשֹׂא: (ה) **אֲבָרְכֵם**. וְאָנוּ א״א רַק עַד שָׁלוֹם. (ו) **רָצוֹן**. מַשְׁמַע שֶׁלֹּא יַעֲנֶה אֶלָּא בַּסּוֹף, וְיֵשׁ נוֹהֲגִים לַעֲנוֹת בֵּין כָּל פָּסוּק כי״ר, אֲבָל אוֹתָן שֶׁאוֹמְרִים בִּתְחִלָּה רַק יְהִי רָצוֹן טוֹעִים הֵם, דְּאָז אֵי מַשְׁמָעוּת אֵיזֶה דָּבָר יְהִי רָצוֹן, בַּ״ח: (ז) **שִׂים שָׁלוֹם**. וּבְסִדּוּר הָאֲרִ״י זַ״ל לְעוֹלָם שִׂים שָׁלוֹם:

בֵּאוּר הֲלָכָה

גַּם־כֵּן אֵינוֹ מָצוּי שֶׁיִּתְפַּלֵּל כָּל הַבְּרָכוֹת הָאֶמְצָעִיּוֹת וְלֹא יַזְכִּירוּהוּ [דְּאִם הוּא עוֹמֵד עֲדַיִן בְּתוֹךְ הַבְּרָכָה, בְּוַדַּאי לְכֻלֵּי עָלְמָא צָרִיךְ לַחֲזֹר לְבִרְכַּת שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב, עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן רסח]. וְאוּלַי דְּכַוָּנַת הָרַמָ״א בְּמַה שֶּׁכָּתַב ״וְהָכֵי נָהוּג״ לְעִנְיַן אִם חָל שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב בְּיַחַד וְשָׁכַח הַשְּׁלִיחַ־צִבּוּר לְהַזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת, דְּמַהֲנֵי בְּמַה שֶּׁיַּזְכִּיר שֶׁל שַׁבָּת בְּמוּסָף גַּם לְשֶׁל שַׁחֲרִית: * **וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁצָּרִיךְ לִשְׁחוֹת וְכוּ׳**. עַיֵּן בְּמִשְׁנָה בְרוּרָה סָעִיף־קָטָן ה מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בְּשֵׁם הָרַשַׁ״ל, וְעַיֵּן בְּחַיֵּי־אָדָם דְּמַשְׁמַע שֶׁהוּא תּוֹפֵס לְעִקַּר הַדִּין כְּרַשַׁ״ל: * **הַכֹּל בִּשְׁחִיָּה**. וּבְבֵאוּר הַגְּרָ״א כָּתַב שֶׁאֵין צָרִיךְ לִשְׁחוֹת רַק עַד ״שָׁאַתָּה הוּא ה׳ אֱלֹהֵינוּ״ וְאַחַר־כָּךְ יִזְקֹף, עַיֵּן שָׁם: * **אוֹמֵר שְׁלִיחַ־צִבּוּר וְכוּ׳**. עַיֵּן בְּמִשְׁנָה בְרוּרָה סָעִיף־קָטָן ז לְעִנְיַן דִּיעֲבַד דְּאֵין מַחֲזִירִין, דִּבְלָאו הָכֵי דַּעַת אַנְשֵׁי מַעֲרָב דַּאֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה אֵין לוֹמַר, עַיֵּן בְּטוּר, וְגַם בְּתוֹסָפוֹת [בְּרָכוֹת ל״ד ע״א ד״ה לֹא] כָּתְבוּ דְּבִזְמַן הַגְּמָרָא לֹא הָיָה הַמִּנְהָג לוֹמַר. וְלִכְאוֹרָה אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁאָמַר ״בָּרוּךְ אַתָּה ה׳״ יַחֲזֹר וְיֹאמַר, דְּלֹא גְּרִיעָא דָּבָר זֶה מִ״זָכְרֵנוּ״ וּ״מִי כָמוֹךָ״, דְּגַם־כֵּן אֵין לוֹ מָקוֹר מִן הַגְּמָרָא, וַאֲפִלּוּ הָכֵי קַיְמָא לָן דְּאִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁסִּיֵּם ״בָּרוּךְ אַתָּה ה׳״ יַחֲזֹר. וְעַיֵּן לְעֵיל בְּסִימָן קיד בְּמַה שֶּׁפָּסַק הַמָּגֵן־אַבְרָהָם סָעִיף־קָטָן ד דְּבִדִיעֲבַד אֵין לַחֲזֹר אֲפִלּוּ קֹדֶם שֶׁסִּיֵּם הַבְּרָכָה, וְצָרִיךְ עִיּוּן: * **אֲבָל בְּלָאו הָכֵי וְכוּ׳**. עַיֵּן בְּמִשְׁנָה בְרוּרָה. וְאִם נִזְכַּר בַּבֹּקֶר כְּשֶׁהִתְחִיל ״שָׁלוֹם רָב״ קֹדֶם שֶׁאָמַר ״בָּרוּךְ אַתָּה ה׳״, אֶפְשָׁר דְּיַחֲזֹר וְיֹאמַר ״שִׂים שָׁלוֹם״. וּמִטַּעַם שֶׁכָּתַבְנוּ קֹדֶם לְעִנְיַן בִּרְכַּת כֹּהֲנִים: אֲבָל לְהֶפֶךְ. אִם אֵרַע לוֹ כֵּן בָּעֶרֶב שֶׁאָמַר ״שִׂים שָׁלוֹם״, אֲפִלּוּ אִם נִזְכַּר קֹדֶם שֶׁאָמַר ״בָּרוּךְ אַתָּה ה׳״ נִרְאֶה דְּאֵין צָרִיךְ לַחֲזֹר, דְּכִי מִשּׁוּם שֶׁהוֹסִיף בַּבַּקָּשָׁה מִגְרַע גָּרַע:

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

(א) וְהָעוֹלָם לֹא נָהֲגוּ כֵּן: (ג) **וְאוֹמְרִים**(2) **וְכוּ׳**. וְאֵין הַשְּׁלִיחַ־צִבּוּר צָרִיךְ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיְּסַיְּמוּ הַצִּבּוּר מוֹדִים דְּרַבָּנָן(3), (ב) אֶלָּא מִתְפַּלֵּל כְּדַרְכּוֹ(4): (ד) **בְּלֹא הַזְכָּרַת הַשֵּׁם**. וְדַעַת הַגְּרָ״א לוֹמַר ״בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֵל הַהוֹדָאוֹת״, וְהָעוֹלָם לֹא נָהֲגוּ כֵּן(5): (ה) **בִּשְׁחִיָּה אַחַת**. וְהַבַּ״ח כָּתַב בְּשֵׁם רַשַׁ״ל, שֶׁיִּזְקֹף מְעַט כְּשֶׁאוֹמֵר הַשֵּׁם עַד סוֹפוֹ(6) וְאָז יִכְרַע, עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ. וְהָעוֹלָם נוֹהֲגִין כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַמָ״א(7) [מ״א]. וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה: **ב** (ו) **אִם אֵין שָׁם וְכוּ׳**. עַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קכח סָעִיף י בְּהַגָּ״ה שֶׁכָּתַב, דְּמִנְהָגֵנוּ שֶׁאֲפִלּוּ יֵשׁ שָׁם כֹּהֲנִים אוֹמֵר הַשַּׁ״ץ ״אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ״ וְכוּ׳ עַד ״עַם קְדוֹשֶׁךָ״, עַיֵּן שָׁם: (ז) **אוֹמֵר שְׁלִיחַ־צִבּוּר וְכוּ׳**(8). וּבְדִיעֲבַד אִם לֹא אָמַר, אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ(9), וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה: (ח) **בַּבְּרָכָה**. (ג) בְּפַתָּח. ״כֹּהֲנִים עַם קְדוֹשֶׁךָ״, אֵין מִלַּת ״כֹּהֲנִים״ דָּבוּק לְמִלַּת ״עַם קְדוֹשֶׁךָ״ לוֹמַר שֶׁהֵם כֹּהֲנֵי עַם קְדוֹשֶׁךָ, דְּהָא קַיְמָא לָן דְּכֹהֲנִים שְׁלוּחֵי דְרַחֲמָנָא נִינְהוּ וְלֹא שְׁלוּחֵי דִידַן, אֶלָּא כְּלוֹמַר שֶׁהַכֹּהֲנִים נִקְרָאִים ״עַם קְדוֹשֶׁךָ״. כְּשֶׁאוֹמֵר ״יְבָרֶכְךָ ה׳״ יִרְאֶה לְצַד הַהֵיכָל, ״וְיִשְׁמְרֶךָ״ יִרְאֶה לְצַד יָמִין שֶׁלּוֹ, ״יָאֵר ה׳״ כְּלַפֵּי הַהֵיכָל, ״פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ״ יִרְאֶה לְצַד שְׂמֹאל שֶׁלּוֹ, לְיַחֲדוֹ בְּיָמִין(10). זֹהַר פָּרָשַׁת נָשֹׂא: (ט) **אֲבָרְכֵם**. וּמִנְהָגֵנוּ כְּהַיּוֹם שֶׁלֹּא לוֹמַר רַק עַד ״שָׁלוֹם״; מָגֵן־אַבְרָהָם, וְכֵן מַשְׁמַע מִבֵּאוּר הַגְּרָ״א: (י) **וְאֵין הַצִּבּוּר וְכוּ׳**. דְּאָמֵן לֹא שַׁיָּךְ כִּי אִם כְּשֶׁעוֹנֶה אַחַר כֹּהֵן הַמְבָרֵךְ, מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַשְּׁלִיחַ־צִבּוּר שֶׁאֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא דֶּרֶךְ בַּקָּשָׁה, שֶׁיְּבָרְכֵנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ בַּבְּרָכָה שֶׁהַכֹּהֲנִים מְבָרְכִים: (יא) **כֵּן יְהִי רָצוֹן**. רוֹצֶה לוֹמַר, (ד) אַחַר סוֹף בְּרָכָה שְׁלִישִׁית, דְּהַכֹּל עִנְיָן אֶחָד הוּא שֶׁמְּסַדֵּר הַשְּׁלִיחַ־צִבּוּר בִּתְפִלָּתוֹ מַה שֶּׁהַכֹּהֲנִים אוֹמְרִים; וְיֵשׁ עוֹנִים ״כֵּן יְהִי רָצוֹן״ אַחַר כָּל בְּרָכָה(11): (יב) **בִּזְמַן שֶׁרָאוּי**. רוֹצֶה לוֹמַר, בְּשַׁחֲרִית וּבְמוּסָף וְלֹא בְּמִנְחָה, וּבְתַעֲנִית־צִבּוּר גַּם בְּמִנְחָה, וְהַטַּעַם, מִשּׁוּם דְּאוֹמְרִים בִּרְכַּת כֹּהֲנִים(12). (ה) וְיָחִיד הַמִּתְעַנֶּה אוֹמֵר ״שָׁלוֹם רָב״(13) [לבוש וא״ר]: (יג) **אֲבָל בְּלָאו הָכֵי**(14) **וְכוּ׳**. וְאִם אָמַר ״שִׂים שָׁלוֹם״ אוֹ בְּשַׁחֲרִית ״שָׁלוֹם רָב״, יוֹצֵא(15). וּבְסִדּוּר הָאֲרִ״י זַ״ל כָּתוּב: לְעוֹלָם ״שִׂים שָׁלוֹם״. וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה:

שַׁעַר הַצִּיּוּן

(א) מָגֵן־אַבְרָהָם: (ב) אֵלִיָּה רַבָּה וּמָגֵן־גִּבּוֹרִים: (ג) מָגֵן־אַבְרָהָם: (ד) מָגֵן־אַבְרָהָם: (ה) אַחֲרוֹנִים:

מילואים

הִלְכוֹת תְּפִלָּה סִימָן קכה

המשך מעמוד קודם

ואם הציבור כבר סיימו והש״ץ עדיין לא סיים, כתב הגר״ח קניבסקי (שאלת רב עמ׳ רכה) שיכול לומר עמו.

10) וכשאומרים ׳שמע ישראל׳ ב׳קדושה׳ של מוסף של שבת ויום טוב, כתב הקצות השלחן (סי׳ פג בדה״ש ס״ק כב) שיאמר הש״ץ עם הציבור, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים עם הציבור, ומטעם זה הורה הגרי״ש אלישיב (תפילה כהלכתה פי״ג הע׳ קיט) שאם נמצא בבית כנסת כשהציבור עונה ׳קדושה׳, צריך לומר עמהם גם ׳שמע ישראל׳ שב׳קדושה׳, וכן משמע בערוך השלחן (סי׳ סו ס״ו). מאידך, דעת הגר״ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה מט) שמי שאינו מתפלל עמהם, אין נוהגים שיאמר עמהם ׳שמע ישראל׳ שב׳קדושה׳. וראה מה שכתבנו לעיל (סי׳ סה ס״ק ט).

11) ולענין ׳ברכו׳, כשהש״ץ חוזר ועונה ׳ברוך ה׳ המבורך׳ וגו׳, כתב לעיל (סי׳ נז ס״ק ג) בשם המג״א (שם ס״ק ב) שאם אין שם עשרה אנשים מלבד הש״ץ, אם לא יענה הש״ץ עמהם לא יצא ידי חובה, ועל זה הקשה המשנ״ב שגם כשיש עשרה מלבד הש״ץ, הרי כיון שאינו עונה עמהם לא יצא ידי חובה. והוסיף, שהציבור בכל אופן יצאו ידי חובה, גם כשהם מנין מצומצם והש״ץ אינו עונה עמהם, כיון שלא שונה דינם מאם האחד ישן או מתפלל, שכתב השו״ע לעיל (סי׳ נה ס״ו) שהוא מצטרף למנין.

וכדעה זו שצריך הש״ץ לומר ׳קדושה׳ עם הציבור, דייק הגרי״ז מבריסק (פנינים ואגרות זאב [צ׳צ׳יק] עמ׳ לו) מלשון הרמב״ם (בסדר התפילה) שכתב על ׳קדושה׳, וכל הדברים שעונים הציבור ״הוא קורא עמהן״, ולכאורה כן משמע במשנ״ב לעיל (סי׳ נז ס״ק ג) לענין ׳ברכו׳. מאידך, בשו״ת אגרות משה (או״ח ח״ג סי׳ ד) כתב שיתחיל הש״ץ רק אחרי הציבור, כדי שיוכל להוציא ידי חובה את אלה שמתפללים עדיין תפילת לחש.

[משנ״ב ס״ק ד]

לְכַוֵּן רַגְלָיו12). כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסִימָן צה13) וכו׳, וִיכַוֵּן לְקַיֵּם הַפָּסוּק ״וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל״14).

12) ועד מתי יעמוד כשרגליו צמודות זו לזו, הא״ר (סי׳ צה ס״ק ו) והערוך השלחן (שם ס״ה) והכף החיים (שם ס״ק טז) כתבו שיעמוד כך עד סיום ברכת ׳הא-ל הקדוש׳. ובשו״ת שבט הלוי (ח״ג סי׳ טו אות ו) ביאר שה׳קדושה׳ מסתיימת בסוף הברכה, וכן נהג הגרש״ז אויערבך (הליכות שלמה תפלה פ״ח דבר הלכה אות ס), אלא שהוסיף שמ״מ בראש השנה ויום כיפור שמאריכים הרבה בברכה השלישית, מספיק לעמוד עד סיום ה׳קדושה׳, כיון שמסתימת הפוסקים משמע שגם כל השנה מספיק לעמוד עד סיום ה׳קדושה׳. מאידך, הגר״ח קניבסקי (דעת נוטה עמ׳ שסב ושאלת רב עמ׳ קצו) כתב שגם בכל השנה אין צריך לכוון רגליו אלא עד סוף ה׳קדושה׳. והוסיף (דעת נוטה שם הע׳ 281) שאף שאין צריך לכוון רגליו, מ״מ צריך לעמוד עד סוף הברכה. וראה מה שכתבנו לעיל (סי׳ צה ס״ק ח).

13) ובטעם הדבר ביאר במשנ״ב שם (ס״ק ח), שכיון שאומרים בו ״כשם שמקדישים אותו בשמי מרום״, הרי אנו כמלאכים שמקדישים שם ה׳ בשמים ועומדים כשרגליהם מכוונות זו לזו.

14) ובספרו תורת הבית (מאמר עת לעשות) כתב החפץ חיים, שלדעת הזוהר מקיימים בזה מצות עשה של ׳ונקדשתי בתוך בני ישראל׳, וכן בקונטרס מרגניתא טבא (לגר״י יהונתן וואלינער, הנדפס בסוף ספרו אהבת חסד אות כג) כתב שיזהר מאוד בעניית ׳קדושה׳ שהיא מצות עשה דאורייתא, וכן מבואר בבאר היטב (ס״ק ג). ובסידור בית יעקב (ליעב״ץ, דיני קדושה) כתב שיכוון לקדש את השם ויחשוב הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של ׳ונקדשתי׳ וגו׳. והוסיף השדי חמד (מערכת המ״ם כלל עז ס״ק ו ד״ה ומה שהקשה), שאף לדעת הסוברים שחיוב תפילה ׳קדיש׳ ו׳קדושה׳ הוא מדרבנן, היינו שכשאינו מקיימם אינו נקרא עובר על דברי תורה אלא על דברי חכמים, אך כשמקיימם ודאי שמקיים בזה מצות עשה של ׳ונקדשתי׳.

הִלְכוֹת תְּפִלָּה סִימָן קכו קכז

המשך מעמוד קנא

16) וקדיש תתקבל, כתב הגר״ח קניבסקי (אשי ישראל פכ״ד הע׳ קעז) שיכול לומר אף קודם שחוזר להתפלל שנית.

17) אבל אם טעה ביום טוב שחל בשבת, כתב בביה״ל לקמן (סי׳ רסח סי״ג ד״ה יצא) שאינו יכול לצאת בברכת ׳מעין שבע׳, כיון שלא מזכיר בה את היום טוב.

ומטעם זה גם מי ששכח להזכיר את היום טוב בשבת חול המועד, כתב הא״א (בוטשאטש, שם סי״ג) שאינו יכול לצאת בברכת ׳מעין שבע׳.

סִימָן קכז

דִּין מוֹדִים דְּרַבָּנָן

[משנ״ב ס״ק ב]

שֶׁיִּשְׁחֶה כְּדִין שְׁאָר שְׁחִיּוֹת1).

1) והצד שלכיוונו יש להשתחוות, הורה הגרש״ז אויערבך (שיח הלכה סי׳ כה אות פ, והליכות שלמה תפלה פ״ט סי״א וארחות הלכה הע׳ 35) שהוא צד מזרח לכיוון בית המקדש, וכדין כל ההשתחויות שבתפילה, וגם יש להקפיד לעמוד בעת אמירתו.